

Constant als aanzetje tot de deeleconomie

SOPHIA ZÜRCHER, AMSTERDAM, June 04, 2016, TROUW

Twee tentoonstellingen besteden deze zomer aandacht aan het werk van kunstenaar Constant. Ze laten zien dat zijn gedachtegoed zestig jaar na dato nog altijd actueel is. Van Cobra tot New Babylon.

"Het grootste en belangrijkste probleem echter, hoewel men daar zelden of nooit over spreekt, is de langzame maar totale vernietiging van de stad als collectieve levensruimte," zei Constant in 1962 in een interview met Simon Vinkenoog. De kunstenaar formuleerde een oplossing voor dit probleem met zijn project New Babylon, waaraan hij van 1956 tot 1974 werkte.

Het Gemeentemuseum Den Haag vertelt het hele verhaal van Constant: van het oprichten van de Cobragroep in 1948 tot het afsluiten van New Babylon in 1974. Constant beëindigde zijn project dat jaar in het Gemeentemuseum, omdat hij toen alles had gezegd wat hij wilde zeggen. Hierna kon het Haagse museum een groot aantal stukken verwerven, en Constant is nu een van de belangrijkste kunstenaars in de collectie.

Een tweede tentoonstelling in het Cobra Museum gaat voor de fijnproevers dieper in op een specifieke periode: de tijd tussen zijn Cobraperiode en de start van New Babylon. Constants meesterwerk kwam natuurlijk niet uit de lucht vallen. Het Cobra Museum laat zien hoe turbulent de jaren vijftig voor Constant verliepen; de schilder experimenteert met materialen en kleuren, gaat steeds ruimtelijker werken, en maakt ontwerpen met andere kunstenaars en architecten, onder wie Aldo van Eyck en Gerrit Rietveld. Hij raakt steeds meer geïnteresseerd in de invloed van de leefomgeving op menselijke activiteiten. Dit mondt uit in het ambitieuze New Babylon.

De nieuwe wereld

New Babylon is Constants visie op een betere wereld, op een nieuwe samenlevingsvorm. Hij bracht zijn ideeën tot uiting in de vorm van maquettes, schilderijen, collages, foto's en tekeningen. Zijn visie blijkt bijvoorbeeld uit het geringe aantal woonhuizen in New Babylon. De New Babyloniërs gebruiken de hele stad als één groot gemeenschappelijk tehuis. Constant voelde zich aangetrokken door de levensstijl van de zigeuners die hij in Italië ontmoette in 1956, en stelde zich voor dat de New Babyloniërs als nomaden door de stad trekken.

Eigendom bestaat niet in New Babylon. Een echo van die gedachte is nu te herkennen in de idealen achter de deeleconomie: we delen huizen, autoritten en spullen, en dat doen we met hulp van websites als Airbnb, Blablacar en Peerby. Constant was ook geïnteresseerd in nieuwe technologie, maar bij hem is het gebruik ervan vele malen radicaler en idealistischer van aard. In zijn wereld doen machines al het werk, zodat de mensen de tijd krijgen om creatief te zijn.

Modern perspex

Constant gebruikte graag materialen die in zijn tijd modern waren, zoals perspex. Deze kunststof oogt nu juist ouderwets; dat maakt zijn maquettes op het eerste gezicht wat stijfjes en abstract. Het schaalmodel voor Ludieke trap (rond 1968) bijvoorbeeld, bestaat uit wit geverfde plateaus aan metaaldraden, en vraagt wel erg veel verbeeldingskracht om te doorgronden. Deze trap werd levensgroot uitgevoerd voor het Amsterdams Historisch Museum in 1969, en achter in het Gemeentemuseum is nu een replica te vinden. Je kunt er op klimmen, van het ene plateau naar het andere. Er is niet één weg naar boven, en sowieso leidt de trap nergens heen. Nutteloos, maar leuk. Dit maakt je even tot de homo ludens (spelende mens), zoals Constant zich de New Babylonier voorstelde.

Speelse wereld

Het klimavontuur brengt je in precies de juiste gemoedstoestand om de expositie op waarde te schatten; nu zie je hoe speels Constants wereld is. Zijn steden staan op pijlers; de begane grond is bestemd voor 'intensief snelverkeer', maar de leefniveaus zijn vrij aan te passen - tot de klimaatregeling aan toe. De inwoners kunnen hun omgeving zelf vormgeven; alle wanden en vloeren zijn te verplaatsen. Constant had overduidelijk een voorliefde voor ladders; verplaatsbare trappen die steeds andere ruimtes en verdiepingen verbinden. Daarentegen zijn er nergens drempels te bekennen in de architectuur van Constant, want alles moest open en flexibel zijn.

Je zou New Babylon een utopie kunnen noemen, maar dat zou tegen de zin van Constant zijn. Volgens hem is een utopie een idealisering van de status quo, maar Constant gaat het met zijn 'onfunctionele stad voor niet-werkende mensen' uit van een totaal nieuwe cultuur. Zijn New Babylon laat zien hoe zo'n stad er mogelijk uit zou kunnen zien, en dat prikkelt nog steeds de fantasie.